

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Vse leto velja . . . 8 K
pol leta . . . 4 „
četrt leta . . . 2 „
posamezne številke po 10 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 6 K.

Za oznanila je plačati od enostopne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h
„ „ „ dvakrat . . . 12 „
„ „ „ trikrat . . . 10 „
za nadaljnja uvrščenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravišтво Učiteljskega Tovariša v Ljubljani, Gradišče št. 2.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Cesarjev jubilej.

Prepomemben jubilej, jubilej brez primere v zgodovini narodov in držav obhaja naša lepa, naša mogočna Avstrija. Vsi narodi, vsi stanoviti tam od zavedne Češke, tja do jadranskih valov, od mogočne Rusije tja do ledenih gor, se zbirajo okrog prestola Nj. Velikanstva našega cesarja, vsi kažejo neomajano vdanost, zvestobo in spoštovanje do osivelega starčka, ki že šestdeseto leto v nepretrgani vrsti muk in trpljenja vodi in vodi neustrašeno, neupogljivo krmilo državne ladje. Ne samo podaniki staroslavne Avstrije, temveč ves kulturni svet zre ob tako redkem dogodku v sodobni zgodovini z občudovanjem in največjim spoštovanjem v prevzvišeno oseho.

Dasi je cesarjevalo pod habsburškim žezlom mnogo priljubljenih, mnogo odločnih mož, dasi je z zlatimi črkami zapisano ime visoke cesarice Marije Terezije, matere avstrijskih šol, enega tako sijajnih talentov Jožefa II., zaščitnika svobode in prosvete, a tako blagega, tako modrega vladarja, ki bi odprl podanikom toliko virov dušne in telesne blaginje kakor naš presvetli cesar ne pozna avstrijska zgodovina.

„Z Bogom mladost!“ s temi besedami je prevzel 2. decembra l. 1848. vladarstvo v olomuški knez nadškofjski palači z onimi lepimi lastnostmi, ki so jih ucepili učitelji v nežno srce mladega princea, z nauki, spletenimi v venec vzornih vladarskih čednosti, ki plapolajo še danes nad častito osivelo glavo.

Bili so takrat ne samo po Avstriji, ampak po vsi Evropi viharni časi, zato je bilo treba združenih moči in pod tem geslom: Viribus unitis! se je lotil velike odgovornosti. Kakor pomladansko oživljajoče solnce, tako se je razširil njegov blagodejni vpliv med vsemi narodi, predvsem je pa nastopil kot zagovornik vede, omike in napredka, svojo pozornost pa obrnil v prvi vrsti na razvoj šolstva.

Prva ustanovnica javnih ljudskih šol je bila Marija Terezija. Za njene vlade je zrastle nad 4000 takozvanih trivialk, na Kranjskem v Ljubljani, Novem mestu, Kranju, Škofji Loki, Kamniku in Idriji. Posebno je pa pomnožil šolstvo cesar Franc I. On je ustvaritelj stare šol. politiške uprave iz leta 1805., ki se je odpravila šele z novim šol. zakonom z dne 14.

maja 1869. leta. Ta politiška šol. uprava je pa bila silno krivična, pomanjkljiva in je v dobi 65 let tako zastarela, da ni mogla več z duhom časa naprej.

Ako hočemo spoznati važnost novega drž. šol. zakona, moramo poseči nekoliko v to upravo.

Oskrbovanje šol je viselo kakor v zraku. Deloma so skrbele za vzdrževanje cerkve, deloma srenje, sedanje občine, deloma dežele, šolski patroni in graščaki, na Kranjskem n. pr. knez Auersperg. Šolnina je bila obligatna, razdeljena po krajevnih razmerah in po kategorijah šol. Tako je bilo odmerjenih na trivialkah 3 do 5 kr. na teden, na glavnih šolah pa mesečno od 17 do 42 kr.

Pogled v notranjo šolsko upravo je bil silno žalosten. Uporabljale so se 30 do 40 let stare knjige, zato pa ni bil predpisan nikak učni načrt, nikak metoda. Učitelj se je ravnal po knjigah, uradna konstrukcija mu je pa doletela, koliko mu je predelati vsak mesec, eventualno v četrtletjih. Razen šol. knjig v c. kr. zalogi so bile vse druge prepovedane. Še bolj žalostni so bili učni pripomočki. Kaka stara, zamazana, raztrgana tabla, kreda, šiba — in s tem smo pri kraju. L. 1870. je bilo na Kranjskem samo 15 računal.

Učna metoda ni bila nič drugega kakor dolgočasen mehanizem, ki je kakor mora oviiral vsako uspešno delovanje. Kaj so otroci znali na spomin, to je bilo najvažnejše, kako vplivati na razum, kako delovati blagodejno na srce, to je bila postranska stvar. Verouk, branje, pisanje, računstvo so bili glavni predmeti, krščanskega nauka se je morala učiti mladina ob nedeljah do 18. leta. Omenim naj, da je bilo petje uvedeno kot obligaten predmet 1851., risanje 1853., telovadba, realije in ročna dela 1869. l.

Učiteljska izobrazba je bila na jako nizki stopnji. Kandidatje za normalke so imeli šestmesečni, za trivialke pa samo trimesečni pedagoški tečaj. Idrija je imela od l. 1857. do 1870. I. letnik. Povedati moram tudi, žal, da eksistira v Avstriji dežela, ki je še zdaj na isti stopnji z dobo pred 60 leti in to Tirolska. Tam zadostuje za pomožne učitelje 5 razredna ljudska šola in polletno hospitiranje, na Pred-

arlskem pa sprejemajo celo zasilne učitelje s 15 leti brez posebnega znanja.

O pravnih razmerah bi bilo najbolje — molčati. Kako so naši učitelji pobirali plače pri županih, kako so beračili od hiše do hiše, kako so opravljali službo mrtvogledcev, kako so jim otroci donášali šolnino itd., to je bilo tako žalostno, tako nevhvalno delo, da ga učitelj trpiti gotovo ni zaslužil. L. 1870. je bilo še 3/4 vseh kranjskih učiteljev orglavcev in mežnarjev. Učitelj je bil pravcati hlapec, kar se je ukrenilo na Dunaju, kar je odredil knezoškofjski ordinariat, to je obveljalo doma. Uboge, obžalovanja vredne vdove so dobivale na trivialkah iz ubožnega občinskega instituta po 8 kr., otroci pa po 2 kr. na teden in to le tedaj, ako je učitelj služboval v dotični občini najmanj 3 leta. Kar je iz te uprave najlepše, je uniforma, uvedena l. 1811. za vlade cesarja Franca I., ki je bila pa pozneje odpravljena.

Vse te hibe, vso onemoglost ljudskošolskega organizma je spoznal naš presvetli cesar, in tako je l. 1848. šinila nova kri v žile zastarelega šolstva. Na Dunaju se je ustanovilo naučno ministrstvo, po vsem cesarstvu so se pridilele deželam posebni strokovnjaki, dež. šol. sveti, obstoječi iz administrativ. uradnikov in šol. svetnikov. Med temi so zavzemali odlično mesto Močnik, Slomšek in Miklošič. Prva dvojezična slovnica, prve slovenske računice so delo Močnika. Pomembnevalen smoter se je izpodrinil in prodrlo je načelo, da mora biti šola osnovana na podlagi materinega jezika. Organizirala se je izobrazba ljudskih učiteljev in prišli so na svetlo prvi pedagoški časopisi kakor: Schulbote, Wiener Schulzeitung, Das österreichische Wochenblatt itd.

Da se je pa šolstvo obrnilo tako hitro na bolje, da je nastala popolna preosnova v tej prehodni dobi, za to gre ne malo zaslug takratnemu naučnemu ministru Leonu grofu Thunu in baronu Helfertu, njegovemu državnemu podtajniku.

Od l. 1860., zlasti pa od l. 1866., ko so zgrabili Avstrijo na severu Prusi, na jugu Italijani, je nastopila nova doba organizacije. Bili so to časi, ko so napredni sloji pod zaščito in zaslobo takozvanega meščanskega ministra naskočili z vso silo ljudsko šolo in zahtevali popolno preosnovo. Ustvaritelj novega šolskega

zakona je bil tedanji naučni minister Leopold Hasner plemeniti Artha, rojen na Češkem, mož napredka, mož nenavadne energije in dosegel, da je bila postava 24. aprila l. 1869. s 111 proti 4 glasovom sprejeta in 14. maja istega leta zadobila najvišjo sankeijo.

Tako je nastopilo z novim drž. šol. zakonom novo življenje, padla je krivica, ki je desetletja kakor rak razjedala šolstvo, odprla so se vrata postavodaji in na šolskem polju je zavel nov duh, duh napredka, duh dela v srečo in blagor avstrijskih državljanov. Šolsko nadzorstvo je stopilo v veljavo, razširila se je učiteljska izobrazba, pripravnice od 2 na 4 leta, službeni prejemki so se določili natančno, odpravila se je škandalozna šolnina in določile tudi natanko pravice učiteljstva. Uvedel se je 8 letni obvezni pouk ne oziraje se na stan, vero in narodnost. Oživela so učiteljska društva, na Kranjskem dež. učiteljsko društvo, prvo okrajno učiteljsko društvo je nastalo v Ormožju, stopili so v delo časopisi, na Kranjskem vrli „Učiteljski Tovariš“ in „Šola“, nadaljevalni tečaji, knjižnice, krajne, okrajne in deželne konference. Samo l. 1870. je izdalo ministrstvo do 70 postav in odredb, le žal, da niso s paragrafom 55. tako hiteli, ki je še dandanes potisnjen v ozadje. Število obiskajočih otrok je naraslo v 20 letih za 1 milijon, število šol od 14.800 do 18.600, število učnih oseb pa od 25.000 do 48.000. Število privatnih šol je padlo od 736 na 413, nasprotno se je pa zvišalo število privatnih šol s pravico javnosti od 222 do 566. Takozvane zakotne šole, ki so eksistirale zlasti v Galiciji, so se odpravile, ustanovili so se otroški vrteci, šole za gluhe in slepe, poljedelski tečaji in tudi izobrazba deklic se je vedno bolj upoštevala. Na Češkem so sezidali v sedmih letih 625 šol. V 20 letih je imelo že 8000 šol svoje vrtove. Število zločinov je padlo v tem času za 4000, število analfabetov pa v 10 letih za 400.000.

Pri nas so prišle postave v veljavo leta 1873., drugod prej ali slej, na Tirolskem pa še-le 90. leta. Velika zasluga gre tu tudi c. kr. okrajnim šolskim nadzornikom, ki so pričeli s svojim delovanjem l. 1869. Že v štirih letih so se pokazali velikanski uspehi po svetovno znani dunajski razstavi iz l. 1873.

Leta 1879. je pa nastal na šolskem polju boj, ki je trajal 11 let. Osemletna šolska obveznost je naletela na odpor, zlasti med kmetijskim ljudstvom. V državnem zboru so se pojavljali vedno bolj burni prizori in po viharjih debatah je obveljal končno predlog državnega poslanca Lienharta s 156 proti 149, torej samo s 7 glasovi večine, da se je osemletna obveznost skrečila na šestletno in uvedla ponavljalna šola, ki eksistira še danes. Avstrijsko učiteljstvo je stopilo na noge in priredilo na Dunaju impozaten protestni shod, ki se ga je udeležilo 1500 učiteljev in učiteljic.

Veliko hrupa je povzročila tudi novela iz l. 1883. Dosegle so se zopet nove olajšave, kakor poldnevni pouk, predčasni izstop iz šole, upoštevala oddaljenost, odpravil se je telovadni pouk za deklice. Tudi ta novela je bila sprejeta po hudih bojih samo s tremi glasovi večine. Proti tej postavi je zlasti demonstriralo češko in sleško učiteljstvo in vedno bolj so se čuli po Avstriji glasovi po podržavljenju šolstva, glasovi, ki so zlasti letos, ko gre za saniranje

LISTEK.

Dr. Janez Bleiweis.

Ob stoletnici njegovega rojstva.

Dne 19. t. m. je preteklo sto let, kar se je narodil v slikovitem Kranju dr. Janez Bleiweis, ki si je pridobil premnogo zaslug na polju slovenske književnosti kakor tudi na polju slovenskega politiškega življenja.

Ogledati si ga torej hočem prav nakratko kot slovenskega književnika in politika.

Jako mnogostransko je bilo njegovo književno delovanje. V živinozdravniško stroko spadajo njegove „Bukve za kmeta“, kjer govori o kupovanju, plemenjenju, reji in opravljanju konj. Temeljiti so spisi, ki jih je izdal skupaj z dr. Strupijem v zborniku „Živinozdravništvo“. Zanimivi so njegovi „Koledarčki slovenski“, ki

jih je izšlo pet zvezkov. Poleg običajne koledarske vsebine prinašajo životopise odličnih Slovencev, pesmi in pripovedi naših prvih pisateljev. Za gledališče je izdal pet zvezkov „Slovenskih gledališnih iger“. Pod njegovim vodstvom so se sestavili „Slovenska Berila“ za nižjo gimnazijo. Nešteto člankov je napisal za svoje „Novice“, ki jih je uspešno urejeval skoro celih štirideset let. Dokler nismo imeli drugih časopisov, so Bleiweisove „Novice“ združevale vse tedanje naše pisatelje in slovstvenike. Zlasti z „Novicami“ si je postavil dr. Bleiweis nemiljiv spomenik v našem slovstvu. Tukaj treba tudi omeniti, da se je posebno trudil, da se je ustanovila „Slovenska Matica“, in on je bil, ki je nagovoril škofa Wolfa, da je založil veliki nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar.

Kot politik je zastopal dr. Bleiweis kot član posebne deputacije na Dunaju edino pravo stališče, naj vlada združi ves slovenski narod na Kranjskem, Koroškem, Primorskem in Šta-

jerskem v eno upravno celoto, v močen jezik na južno stran. Kot dolgoletni deželni poslanec si je pridobil pri nasprotnikih in prijateljih brezpogojno spoštovanje s svojim obširnim znanjem, moškim vedenjem in neupogljivo doslednostjo. Več stotin obširnejših in krajših njegovih govorov o raznih predmetih je zabeleženih za vselej v zapisnikih kranjskega deželnega zbora; posebno pa je odločno zagovarjal narodni napredek v gospodarskem oziru, govoril proti povišanju premnogih davkov in se trudil za zboljšanje občega zdravstva in za uvedbo slovenskega jezika v šole in urade. In v vseh teh ozirih je dosegel lepih in velikih uspehov.

Umrl je l. 1881 v Ljubljani in po pravici so žalovali Slovenci za njim kot za „očetom slovenskega naroda“.

deželnih financ, stopili z vso silo v ospredje. Zlasti je posegla vmes cerkev in z izjavo škofov v gosposki zbornici l. 1890. zahtevala več nadzorstva, več vpliva na šolske oblasti. Oglasil se je tudi ustvaritelj zakona Leopold Hasner ter odločno, zlasti v gosposki zbornici zavračal vse napade in neopravičena očitavanja ljudski šoli, v čemer mu je sledil pozneje tudi naučen minister Gautsch, ki se je moral veliko, a tudi uspešno boriti z nasprotnimi predlogi ljudski šoli jako neprijaznega kneza Lichtensteina. Učitelstvo se je izkazalo Hasnerju hvaležnega s proslavo 20 letnice in 25 letnice novega drž. šol. zakona in ko je umrl l. 1891. v Išu, so mu postavili krasen spominek, hvaležnost pa so najbolj ovekovečile Hasnerjeve ustanove.

Dasi se je od l. 1869. uvedlo mnogo olajšav, a bistvo, smoter šolstva je ostal isti in zakona ne razbije nobeden, akoravno se v zadnjih desetih letih prav odlični avstrijski državljani zaganjajo vanj, zakaj tok časa je tak, da ga ne more ustaviti nihče.

Kdor količkaj opazuje velikanske kulturne pridobitve za 60 letnega vladanja presvetlega cesarja, zlasti pa pri naših severnih bratih, kdor le količkaj upošteva razcvet naše književnosti, živahno gibanje učiteljstva v vseh strokah, ta lahko trdi z zavestjo, da je na te premembe vplival samo drž. šol. zakon in da bi slovanski narodi na polju občne omike mogoče še stoletja ne bili dosegli takih uspehov, kakršne imamo pod vladno našega prebлага vladarja. Gotovo je to bogato darilo, ki ga je poklonil svojim podanikom, in gotovo je tudi, da se ga bodo s hvaležnostjo spominjali še pozni rodovi.

Pozabiti pa ne smemo, da je zasluga našega presvetlega vladarja tudi razvoj višjih šol, vseučilišč, učiteljskih, gimnazij, realk, trgovskih šol, rudarskih in vojaških akademij itd. Vendar pa lahko trdim, da ni v zadnjih šestdesetih letih znanja, ki bi bilo tako obsežno, kakor je ono na polju ljudskega šolstva. Pri tako kritičnih razmerah avstrijske zgodovine se je naravnost čuditi tako velikanskim uspehom, kakor črv so se vjedali v našo Avstrijo notranji prepri in kakor uničujoči viharji so padale na našo državo krogle naših nasprotnikov.

Komu niso znani upori iz l. 1848., ko je morala cesarska rodovina bežati z Dunaja, komu ni znana ena najbolj v zgodovino segajočih vojn pri Novari? Koliko krvi je stala Avstrijo sijajna Lombardija in Benetija, bitka pri Kustoci pod poveljstvom najdubovitejšega avstrijskega admirala, zmaga pri Visu, poraz pri Kraljevem gradu, kjer pokriva zemlja toliko sinov naše mile slovenske domovine?

Ali niso bili to udarci, ki so do solz žalostili vladarja in z njim vred na tisoče rodovin, udarci, ki so provzročili toliko obupa in gorja?

Ali je kje na svetu država, kjer bi smrt s svojo koščeno roko tako neusmiljeno segala v vladarsko rodovino kakor pri nas v Avstriji? Ni bilo dovolj, da mu je umrl edini sin tako nagle smrti, poseglo je vmes morilčevo orožje in pretrgalo nit življenja cesarici Elizabeti.

A cesar stoji neomajano na svojem mestu in s ponosom zre v svoje, dasi bridko, z boleznimi dogodilji prepojeno, a vzorno življenje dela, življenje plodonosnega delovanja.

Njegovo srce je odprto za vse narode, ni ga še zapustil mladeniški pogum, z vso vztrajnostjo in pridnostjo izpolnjuje svoje dolžnosti in je kot vesten, delaven, natančen in točen vladar v najlepši zgled svojim podanikom.

Posebno spoštovanje pa zasluži, ker je med nami trpin sam največji trpin, saj mu ni bil noben udarec usode prizanesen.

Stopimo torej tudi mi danes v duhu tja v središče Avstrije, tja na Dunaj pred prestol presvetlega vladarja in podarimo mu venec hvaležnosti, vdanosti in zvestobe!

Položimo predenj tudi prošnjo z iskreno željo, da se ta biserni jubilej razlije po vsi Avstriji med vsemi narodi.

V tem jubileju se morajo združiti vse verige krivic, sužnosti in odvisnosti, pravica se ne sme več teptati v tla, strankarske strasti naj se ublažijo, Avstriji naj zasije novo življenje! Vsi stanovi naj vstanejo kakor omlajeni, tudi obupni glas ljudskega učiteljstva mora pred prestol Velikanstva, pereče vprašanje o gmotnem stanju naj prodre v bisernem jubileju do končne popolne rešitve! Mi se pa hočemo presvetlega vladarja okleniti z vso ljubeznijo in pod praporom novega državnega šolskega zakona storiti vse, žrtvovati vse, da postanejo naši otroci koristni udje človeške družbe, vrli sinovi svojega naroda! Nadučitelj Fr. Potokar.

Poziv

slovenskemu učiteljstvu na Štajerskem.

Učiteljska organizacija na Štajerskem je dosegla lep uspeh, štajerski deželni zbor se je vendarle udal ter sklenil, da se vštejeta v pokojnino dve provizorični leti pred izkušnjo sposobnosti; a še večje naloge čakajo organizacijo in da se to doseže, bo treba napetiv vse sile.

Tovariši, tovarišice, pripravljamo veliko akcijo v prilogi toli potrebni regulaciji učiteljskih plač in nujno rabimo za to sredstev. Vsak tovariš in vsaka tovarišica naj daruje začetkom decembra t. l. vsaj dve kroni za učiteljski sklad. Šolske voditelje prosimo, naj poberejo med učiteljstvom znesek in ga pošljejo blagajniku socialnega odseka „Zveze slov. štaj. učiteljev in učiteljic“ tovarišu Fran Voglarju, učitelju na slov. deški ljudski šoli v Celju. Vsak tudi najmanjši znesek se bo v „Učit. Tovarišu“ izkazal in upravnemu odboru „Zveze“ se bo dal natančen račun o uporabi.

Zgoraj omenjeni pridobljeni dve službeni leti sta pač vredni vsake vsaj eno krono in vsak učitelj in vsaka učiteljica naj da za učiteljski sklad že iz hvaležnosti za to pridobitev, tembolj pa ker bo učiteljski sklad vojni kapital za bodočnost. Me uboge učiteljske pare si moramo pač vse izvojevati, za nas se ne potegujejo vlada in ministri kakor so se n. pr. za duhovnike in kakor se za častnike. Za vojne pa ni treba le dobre armade in vojskovodij, temveč tudi denarja in zopet denarja in denarja, je dejal Montecuccoli.

Socialni odsek si je stavil plemenite vzvišene smotre, a jih ne more doseči, ker nima sredstev. Med drugim si je stavil nalogo, da bo pošiljal na shode in ljudska zborovanja govornike, ki bi narodu kazali veliki pomen in neobhodno potrebo šol ter važnost učiteljskega stanu, ki bi zbujali v masah ljudstva ljubezen in spoštovanje do šole in učiteljstva in ki bi sploh delovali, da se ljudstvo povzdigne na višjo stopnjo izobrazbe. Nasprotniki skoraj na vsakem shodu blatijo učiteljstvo in hujkajo ljudstvo zoper šolo. Bližajo se deželnozbornske volitve, ko bo pa šola in učiteljstvo tarča, v katero bodo najbolj streljali; treba je, da se začasa pripravimo k obrambi. Učiteljski sklad naj bo naš obrambni sklad, da bo mogoče obrambo organizovati.

Socialni odsek „Zveze“ se je namenil, da bi tudi k zborovanjem učiteljskih društev pošiljal govornike, ki bi zbujali in krepili v učiteljstvu stanovsko zavest, ki bi ga vnemali za delo med ljudstvom itd., da bi si učiteljstvo priborilo tako boljše socialno stališče v človeški družbi, da bi postalo res faktor, ki bi ga morali vsi upoštevati povsod in torej tudi v — politiki.

Socialni odsek „Zveze“ ima prijavljenih že celo vrsto predavanj izbornih govornikov, a manjka nam sredstev, zakaj potne stroške moramo govornikom povrniti in tega bremena nečemo zvaliti na okrajna učiteljska društva. V to svrhu in za zgoraj omenjeno akcijo v prilogi regulaciji učiteljskih plač nujno rabimo razpoložljiv učiteljski sklad in obračamo se za prispevke do zavednih štajerskih tovarišev in tovarišic. Ker je potrebno, da se takoj začne z delom, a socialni odsek „Zveze“ nima v blagajnici ni beliča, nujno prosimo, da bi že v začetku decembra t. l. blagovolili vpslati za učiteljski sklad zgoraj omenjenemu blagajniku.

Tovariši, tovarišice, težavni, resni časi se nam bližajo, bodimo torej pripravljeni!

Anton Pesek, **Fran Koebek,**
predsednik soc. ods. „Zveze“ predsednik „Zveze“.

Pomen in uporaba šolarske knjižnice.

Predaval na običnem zboru Pedagoškega društva v Krškem Iv. Benedišič.

Pri pripravi za to razpravo sem si prebrskal razne naše listi in pedagoške knjige v nadi, da dobim kje kako tozadevno razpravo. — Dobil sem razmotrivanja o najrazličnejših predmetih, o šolarski knjižnici — nič. — Prelistal sem potem vse teme, ki so se obravnavale v zadnjih petih letih pri okr. učit. konferencah in v raznih učiteljskih društvih — zopet nič. — Premišljeval sem, je li sem kdaj

sploh slišal o kakem podobnem referatu. Razmotrivalo so se vse različne potrebne in nepotrebne stvari. (Domislil sem se, da smo imeli, če se ne motim 1893. leta, za obči referat okr. učit. konference nalogo, poiskati vse tiskovne napake v šol. knjigah, kar je bilo gotovo obče pedagoške vrednosti!) O šolarski knjižnici nikjer in nikdar — nič, dasiravno zahteva drž. šol. zakon odločno, da naj se pri okr. učit. konferencah razpravlja večkrat tudi o teh knjižnicah. — Segel sem po „Popotnikih“. Veliko lepih razprav, n. pr. „Je li pomožni glagol „biti“ predikat ali ne?“ Gotovo velike vrednosti za ljudsko šolo, kjer naj se vzame kolikor mogoče manj slovnic. Dobil sem dolge razprave, prepire in pravde, kakor: je li pri pouku treba porabljati pet formalnih stopenj ali zadostujejo tri ali naj se jih uvede 60? — Pač škoda papirja!

To in še več takega, toda o šolarskih knjižnicah, ki nanje polagajo drugi narodi največjo pozornost, nikjer nič! Pač dobil sem v petih letnikih „Popotnika“ razen Jos. Brinarjevega spisa, ki ga bom še pozneje omenil — en cel „pedagoški utrink“, obsezajoč menda 9 vrstic.

Toda k stvari!

Dosihdob se je smatralo splošno, da je naloga šolarske knjižnice zabavati, poučevati in vzgojati mlade čitatele. Zadoščalo je navadno že, če ni bilo v spisih kaj pohujšljivega. Ta pomen daje šolarski knjižnici tudi državni šolski zakon.

Kakor otroci vobče že v rani mladosti radi poslušajo razne pripovedke, tako tudi, ko prekoračijo prve težave v branju, radi vzamejo v roke knjigo in porabijo vsaj nekaj prostega časa s čitanjem. To odgovarja notranji potrebi mlade duše po delovanju razvijajočih se moči, namreč razuma in pameti. Paziti je pa treba, da se to veselje do branja ne pretvori v takozvano požiranje knjig, kar bi bilo škodljivo tako za dušo kakor za telo. Pri naglici, ki z njo hiti oko od vrste do vrste, nima mladi časa jasno in določno sprejeti novih predstav in jih spojiti v spominu z že znanimi. Tako branje tvori v duši otrokovi le meglene, nejasne predstave, provzroča v okrožju njegovih misli le nered in raztresenost, kar bi bilo za značaj bralčev jako škodljivo. Površnost v branju preide namreč polagoma na vse otrokovo delovanje, tako da presliši glas dolžnosti, kakor hitro se oglasi v njegovi notranjosti glas nagnenja k slabemu. Vse njegovo delovanje in nehanje postane površno, nič ni trdnega, nič stalnega v njem, kratko: vse svoje življenje ostane navadna „frfra“.

Požiranje knjig brani pa tudi otroku potrebno gibanje pod milim nebom. Ker se pri branju navadno drži vpognjeno in si večkrat odtrgne tudi potrebno spanje, mu izpodkopava to tudi telesno zdravje.

Vestno izbrana, dobro urejevana in pametno izbrana mladinska knjižnica ne zabranjuje te nevarnosti nerednega in čezmernega branja ter njega slabih posledic, temveč pospešuje naravnost pouk in vzgojo mladine. Tudi pisana ali tiskana beseda dobi pot v glavo in srce učencev. Pri današnji potrebi in obsegu koristnih znanosti in pri na vsak način poglobnih smotrih ljudskošolskega pouka pa zamore šolarska knjižnica nuditi koristno dopolnilo in razširjenje. Pri pouku dosežena vednost se pri dobri uporabi knjižnice ponavlja, utrjuje in sklepa v razne nove zveze. S tem se ostri razsodnost, razmišljanje se vzpodbuja in varuje pred nevarnimi izrodki, ki bi mogli zamoriti nedolžno bralčev srce.

Naravno je, da si otrok s pametnim branjem izpopolnjuje tudi mehanično branje in jezikovno zmožnost.

Ker šolarska knjižnica ne le obvaruje mladino pred marsikatero škodo, temveč vpliva koristno na delovanje in nehanje otrok v njihovem prostem času in tako bralce kratkočasi, poučuje in vzgojuje, je sveta dolžnost vsakega učitelja, da se z vso močjo oklene tega vzgojevalnega sredstva. Ozirati pa se mora pri tem ne le na zabavno, poučevalni in npravnstveni moment, ki je očrtan zgoraj, temveč mora upoštevati nove težuje mladinskih spisov. Oglasi se se v zadnjem času namreč reformatorji, ki zamujejo slehrni spis, ki ima končen smoter pouk in npravnost. Njihovo geslo je marveč, usposobiti mladino za u met n i š k o uživanje. Oni sicer ne zamujejo potrebe, da mladinska knjižnica pospešuj npravnost in vedo, toda oni hočejo, da se npravnost in veda kar s čitanjem tako mimogrede okoristita brez očitnega namena. Mi moramo upoštevati tudi ta

princip, ali vendar ne smemo zametovati po učnega in vzgojnega smotra knjižnic. Bilo bi se nam pa tudi težko držati modernih zahtev, ker smo v slovenščini jako ubogi na primerni mladinski literaturi. Le redke so knjižice, ki odgovarjajo bodisi le enemu izmed navedenih namenov. Spisov je sicer precej, toda ali vsebina šama na sebi ni primerna, ali je pa nakopičenega v eni knjižici toliko materiala, da je groza.

Pogleimo samo zadnje zvezke „Knjižnice za mladino“. Izdane so v tolikem obsegu, da se učenec kar ustraši, ko mu ponudim tak zvezek. Vzame ga sicer, toda prebere s tako nemarnostjo in nepazljivostjo, da navadno, o vsebini, ki je, mimogrede rečeno, tudi pre-raznovrstna, nič ne ohrani. Mogoče da je prebral res vestno in umno prvo povestico, druge je gotovo le prelistal. Jaz se mu ne čudim, saj pravijo, da, kar je preveč, še s kruhom ni dobro.

S tem sem prišel do vprašanja: Kaka naj bo mladinska literatura, da doseže svoj namen? O tem razpravljati ni naloga tega referata. Opozarjamo le, da naj vsak učitelj, ki se peča s šolarsko knjižnico, dobro prebere Jos. Brinarjev spis „O slovstvu za mladino“ v V. pedagoškem letopisu „Slov. Šolske Matice“ iz l. 1905.

Razen navedenih namenov pa je po mojem mnenju šolarska knjižnica v dosegu bolj-šega a stika šole z domom velikega pomena. V zadnjem času se močno priporočajo razne okolnosti, ki naj pospešujejo ta stisk. Večinoma pa se je pozabil glavni temelj, to je šolarska knjižnica, na katere podlagi se naj zblizueta šola in dom, posebno pri nas na kmetih, kjer nima izdajanje šolskih naznanil takorekoč nikakega pomena, ker se od strani staršev ne polaga nanje nikake važnosti. Kdor v zblizuetaju šole z domom pozabi na pametno uporabo šolarske knjižnice, se mi zdi podoben onemu možu, ki je podrl pritličje hiše, da bi s tem materialom sezidal prvo nadstropje, ki je tedaj hotel zidati v zrak. Kako naj deluje šolarska knjižnica v tem smislu, da namreč zblizu šolo in dom, bo razvidno iz drugega dela tega referata, namreč:

Kako naj se uporablja šolarska knjižnica?

Da bo šolarska knjižnica res delovala na učence v navedenem smislu, naj bi bila urejena po sledečih pravilih:

1. Vsaka knjižnica za mladino naj se razvrsti na tri dele. Prva skupina naj obsega knjige za otroke do 12. leta; druga za take od 12. do 14. leta, tretja skupina pa knjige za šoli odraslo mladino. Vsaka teh treh skupin mora biti glede na razvrstitev popolna, t. j. imeti mora knjige poučne vsebine in take, ki podpirajo posebno vzgojo srca.

2. Učitelj naj pozna vsebino vsake knjižice, ki se nahaja v knjižnici, da bo mogel svojo nalogo pri izposojevanju izvrševati res vestno in ravnati kot pravi pedagog. Poznati mora natanko duševno stališče in individualnost čitajočih učencev. Vsakega učenca je treba poprej dobro spoznati, preden mu izroči kako knjigo.

3. Izposojene knjige morajo soglašati z duševnim razvojem učencev. Zato je priporočati, da vsak razredni učitelj svojim otrokom sam izposojuje knjige, ker le oni, ki ima mladino dlje časa pred seboj, more presoditi, na kakšnem duševnem stališču se nahaja posameznik. Tudi bo le razredni učitelj mogel upoštevati točko 4.

4. Čitanje in pouk sta nerazdružna. Čtivo bi moralo soglašati vedno s poukom. Kar namreč dostikrat ni dosegla beseda učiteljeva, doseže morebiti primerno odbrana knjiga. Vendar pa pri vsem tem ne smemo biti preveč trsnosršni. Podajati moramo tvarino, ki ne zanima samo otrok, ampak je tudi za odraslo preprosto ljudstvo koristna in izpodbudna. Držimo se pri tem dr. Ilesiča, ki pravi v oceni XII. zvezku Kosijeve „Zabavne knjižnice“: „Sploh je pa neoporečna činjenica, da otrok ne zanimajo samo priče iz otroškega življenja, da čitajo morebiti še rajši o dejanju in nehanju odraslih, svojih idealov; deca niso samo realisti, vedno so tudi idealisti, ki se že rano ozirajo po smotrih poznejših let, po svojih idealih, ki naj jim pomagajo v nebo.“

5. Mora se kontrolirati, je li so učenci res čitali in s kako koristjo. — Doslej smo to izvrševali, da smo od slučajja do slučajja vprašali otroka, kaj je bral, oziroma kaka je vsebina knjige. V celoti nismo imeli nikakega pregleda, koliko in kaj je že kak učenec bral.

Dalje v prilogi.